Az önrendelkezés mintaképei

Exkluzív anyagainkat már olvashatták az elmúlt napokban a Dél-Tirolban tett „autonómiavizsgáló" látogatásunkról. E tematikus oldalunkon a vizit egyéb érdekességeit foglaljuk össze.

SZEGHALMI ÖRS

Fotók: Szeghalmi Örs

Lazák: Spangnoli polgármester (balra) és helyettese, Pichler Rolle is fogadta küldöttségünket Bozenben

Nem is annyira az európai kisebbségi sajtó fennmaradása, hanem kifejezetten annak fejlődése fölött hivatott bábáskodni az európai kisebbségi lapok szervezete, a MIDAS, amelynek lapunk is tagja. E szervezet számos más projektje mellett minden évben hivatalos látogatást szervez valamely olyan államba, ahol világhírű, de az általánosságokon túlmenően mégsem eléggé közismert az egyes nemzeti közösségek helyzete. Tavaly Katalóniában jártunk a MIDAS meghívására, jövőre Finnország a cél, idén pedig az Észak-Olaszországban található Dél-Tirol volt a tárgyalások, előadások, tájékozódó körutak központja.

A csapat

A delegáció tagjait meghívásos alapon úgy válogatták össze, hogy minél reprezentatívabb legyen, már ami a nemzetiségi sokszínűséget illeti. Így a következők voltak még jelen: Peter Ehrström (finnországi svéd, Vasabladet c. lap), Niko Stokelj (olaszországi szlovén, Primorski Dnevnik), Katarína Juhászová (pozsonyi Új Szó), Norbert Molnár (pozsonyi Új Szó), Axel Arlt (németországi szerb, Serbske Nowiny), Viktoriana Kostov (horvátországi horvát-bolgár, Saarbrücknner Zeitung), Sebastian Krüger pedig simán németországi német szabadúszó újságíróként (Sächsische Zeitung, Neues Deutschland) jött velünk, megfigyelőnek.

„Kettős" önkormányzat

A március 13–19. között lezajlott hivatalos látogatáson a lapunkban már ismertetett találkozókon kívül a küldöttség tagjait fogadta az autonómia fővárosának tekintett Bozen (olaszul Bolzano) polgármestere és alpolgármestere is. Egyeztetéseinken kiviláglott: már szinte a gyökerekig hatol a két nemzeti közösség (német és olasz) együttélésének elfogadása, a mindennapok szintjén is természetes az együttélés és a tapintat.

Sokatmondó tény, hogy a német többségű régióban először egy olasz ultraradikális nyerte meg a bozeni polgármesterválasztást, ám a két nemzetiség képviselői közösen lemondatták és pár hét múlva új voksolást írtak ki. Így került a polgármesteri posztra a mérsékelt olasz Luigi Spangnoli, helyettese pedig a német Elmar Pichler Rolle lett. A kétnyelvűség teljes: még a város nevét is mindketten mindig mindkét nyelven használják, nem beszélve arról, hogy a városi tanácsülésektől a polgárokkal való kapcsolattartásig minden németül ÉS olaszul történik. S hogy pontosabban hogy is működik az önrendelkezés Dél-Tirolban, illetve honnan indult, arról bővebben alábbi írásainkban olvashatnak.

KÉPEKBEN

Fotó: Szeghalmi Örs

Menekült. Azért az EU-ban is vannak még gondok a betelepülő kisebbségiekkel. Delegációnk tagja volt a képen látható Viktoriana Kostov is, aki horvát-bolgár származású család sarjaként a horvátországi háborús eseményekkor menekült el hazájából. Azóta Párizstól Berlinig számos helyen élt és keresett megélhetést, s most az Unió brüsszeli központjában dolgozik féllegálisan sajtóreferensként és újságíróként. Ennek ellenére még most sem kapott letelepedési engedélyt, a hatóságok üldözik, és – mint mondta – 30 éves korán túl még mindig nem tudja, mihez kezdjen a világban és hol találhat otthont, biztonságot, nyugalmat...

Fotó: Szeghalmi Örs

Mementó. A dél-tiroli német autonómia furcsasága ez a Bozenben található emlékmű. Még az olasz fasiszták emelték a német többségű régióban, s rajta a latin nyelvű (!) felirat: „Mi hoztunk nektek civilizációt, nyelvet, kultúrát." Az emlékmű szúrja a német ajkúak szemét, az olaszoknak viszont nyilván tetszik. Számos vita tárgyát képezi, körbe is kerítették, ám az olaszokra való tekintettel nem bontják el. Inkább csak a Béke terének keresztelték át a helyet, ami viszont szintén zavaró a németek szerint...

Fotók: Szeghalmi Örs

MIDAS-vezetők. A kisebbségi nyelvű napilapok nemzetközi egyesülete, a MIDAS szervezte a látogatást, amelynek lapunk is tagja. Képünkön Toni Ebner, a szervezet elnöke (balra) és Günther Rautz főtitkár, akik gyakorlatilag végigkísérték küldöttségünket az egyhetes vizit összes állomásán.

Fotó: Szeghalmi Örs

Prodi mellettünk. Ottani látogatásunk utolsó napján Bozenbe érkezett Romano Prodi, a közelgő olaszországi választások egyik favoritja, az egyetlen, aki legyőzheti Silvio Berlusconit. (Olaszország egyébként április 9-én választ, akárcsak Magyarország.) Dél-Tirolban Prodi a népszerű, ezért is érkezett az autonóm tartományba, ahol előadást tartott és kampányolt. Beszédében – amelyre rengetegen voltak kíváncsiak – egyszer csak kitért a romániai magyarságra is, hangsúlyozva: „Az autonómia a kisebbségek megmaradásának feltétele. Tudják ezt a romániai magyarok is, akik ezért vívnak elismerésre méltó és békés harcot. Nálunk ez a státus már adott, és minden állami támogatást meg kell adni ahhoz, hogy továbbra is életképesen fennmaradjon." A tapsvihar persze nem maradt el...

Igazán kis kisebbségek...

SZEGHALMI ÖRS

Igazi „csemegéket" is találtunk kisebbségi szempontból a tiroli autonómia területén. Bozent elhagyva és a környékbeli völgyeket bejárva egyeztettünk például a ladin közösség vezetőivel. E kisebbség története ősi: a ladinok rétoromán gyökerűek, az őslakosok és a római hódítók leszármazottai. Sorsuk azonban megpecsételtetett. Egyrészt ugyanis kevesen vannak (az egész autonóm tartományban 4 százaléknyian, harmincnyolcezren vannak, de az egész világon sincs belőlük pár százezernél több). Másrészt ráadásul öt külön völgyben élnek, s egy időben annyira elszigeteltek voltak egymástól, hogy öt nyelvjárásuk alakult ki, növelve a megosztottságot és a régebben gyakori vérfertőzéses szaporodás miatti „leromlást". A különféle ladin csoportok ma sem keresik egymással a kapcsolatot, egységes politikai, gazdasági képviseletük nincs, sőt, azt is zokon veszik, ha újságjaikban az egyik nyelvjárás szerepel, és nem pont egy másik. Pedig a dél-tiroli autonómia és az olasz állam segítené őket: alapítványaik, lapjaik, tévéik, projektjeik vannak. Amíg még léteznek. Sztárjaik pedig vannak: a legismertebb Giorgio Moroder zenész, de a téli olimpiák vezető „olasz" sportolóinak zömét is ők adják.

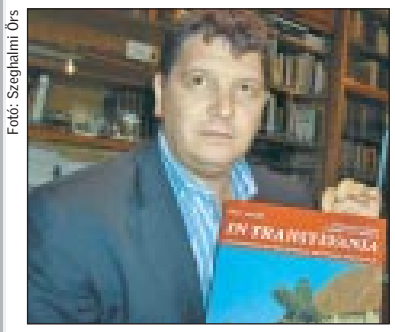

Fotó: Szeghalmi Örs

Egy ladin a városi könyvtárukban talált Erdély-albummal

Alig látszanak

Ennél is mikroszkopikusabb az a két másik kisebbség, amely a német közösségből szakadt ki már rég. Az egyik neve cimbro, a másiké mocheno. A cimbrók képviselője elmondta: az ő lélekszámuk 1200, mochenóból pedig ezernél is kevesebb van már. E két közösségnek már csak 1-2 generációja van hátra...

Bombákkal az önrendelkezés felé: hosszú volt az út

Nem igazán békésen alakult ki a példás dél-tiroli autonómia. Sőt: a kezdeteket terrorcselekmények és nemzetközi nyomásgyakorlás követte. Ma jólét van, szabadság és nyugalom.

SZEGHALMI ÖRS

A német ajkúak lakta dél-tiroli területek az első világháború után, 1919-ben kerültek Olaszországhoz Ausztriától, ekkor megkezdődött az olaszosítás. 1943-ban egy időre a német birodalomhoz csatolták a régiót. A háború után Ausztria igényt tartott Dél-Tirolra, a szövetségesek Olaszországnak ítélték. A békeszerződés széles körű autonómiát garantált, ezt az egyezményt Ausztria és Olaszország 1948-ban Párizsban írt alá, de az elszakadástól félő olaszok meglehetősen szűkre szabták az önállóságot. Dél-Tirolt összevonták Trentinóval, hogy az egyesített területen többségben legyenek az olaszok, a vállalt autonómiát csak felszínesen vezették be. Az ötvenes évek végére elmérgesedett a helyzet. 1956–85 között a térségben – Bozenben is – bombákat robbantottak az olaszok jelképértékű épületeinél, emlékműveinél az autonomisták. 1960-ban az ENSZ határozatban mondta ki, hogy a párizsi béke autonóm, német többségű Dél-Tirol létrehozását írja elő, majd a robbantások miatt újból megerősítette felszólítását. Olaszország azonban továbbra sem tárgyalt Ausztriával. A terrorcselekmények egyre gyakoribbá váltak.

Győzelem

Dél-Tirol végül az ENSZ aktív közreműködésével vált autonóm területté 1972-ben. A szeparatisták felhagytak a robbantgatással, az olasz vezetés a német ajkúak bevonásával 137 konkrét intézkedést dolgozott ki és hajtott végre. Ez a folyamat egészen 1992-ig tartott. Ekkor az

Fotó: Szeghalmi Örs

Turistaparadicsom az egész régió

anyaország a dél-tiroli vitát az ENSZ-nél befejezettnek nyilvánította. Így jöhetett létre a saját helyi parlament (Landtag), amelynek döntéseit önálló végrehajtó szerv (Landesregierung) látja el a hozzá tartozó közigazgatási rendszerrel. Emellett Olaszországban 2001. november 9-én életbe lépett az az alkotmányreform is, amely a dél-tiroliak számára további javulást hozott. Rögzítették a Dél-Tirol megnevezést, a kormánybiztosi intézményt mint ellenőrző szervet törölték, a gazdasági igazgatás területén bővítették az illetékességi kört.

Igazi kánaán

1992-ben döntés született arról is, hogy a régió az adóbevétele 90 százalékát önállóan kezelheti. Azóta az Alpok eme déli fekvésű területe lett Olaszország leggazdagabb része. A foglalkoztatottság teljes, a jólét Svájcot is lekörözi. Olaszországban a tiroli részen a legmagasabb az egy főre jutó jövedelem. A régiót ma a sikeres területi autonómia példájának tekintik az egész világon, s bár politikai viták vannak (az olaszok néha morcosak, a németek pedig még többet akarnak), ez az önrendelkezés valóban működik: békét és jólétet hozott.

Hogy képben legyünk...

Dél-Tirol (németül Südtirol, olaszul Alto Adige) lakosságának 64 százaléka jelenleg is német ajkú, 25 százaléka olasz. Az Ausztriától elcsatolt országrész lakóinak 4 százaléka ladin, a fennmaradó 7 százaléknyi népcsoportot pedig törpe kisebbségek és a bevándorlók (köztük magyarországiak és romániaiak) teszik ki. Lakossága félmillió fő, a területe 7400 négyzetkilométer.